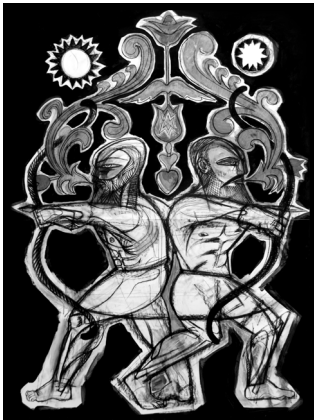

FODOR ISTVÁN

A LEGKORÁBBI HÍRADÁSOK ŐSEINKRŐL

**Bíborbanszületett
Konstantin művét
gazdagon kamatoztatta
a magyar
történettudomány,
értelmezését
azok a viták is
elősegítették, amelyek
mára sem jutottak
nyugvópontra.**

6

Jelenlegi ismereteink szerint a magyarság a Kr. e. 500 körül vált önálló néppé, amelynek a mai *magyar* népnév volt önelnevezése (jelentése 'beszélő ember' volt). Önmagában már e népnév is tanúskodott őseink népi öntudatáról, de szójhagyományukban ekkor már élt eredetmondájuk is, a *Csodaszarvasmonda* ősi változata. Népünk kialakulásának színtere az Uráltól keletre elterülő füves és ligetes pusztaság lehetett. Ehhez képest viszonylag későn jelentek meg az írott forrásokban: csak közvetlenül a honfoglalás (895) előtt. Igaz, hosszú ideig tartotta magát az a vélekedés a kutatók körében, hogy már a történetírás atyja, a görög Hérodotosz (kb. Kr. e. 484–426) is szólt róluk, az általa említett jürkák népében ugyanis magyarokat vagy ugorokat sejtettek, akik erdei lovas vadászok voltak. Ez a feltevés azonban mára kihullott a forráskritika rostáján.

Őseink csak jóval később kerültek az írástudó népek látókörébe. Akkor, amikor az Urál vidékén élő magyarság egy része elmozdult ottani hazájából, s útját nyugat felé vette (valószínűleg a 700-as évek közepe körül), átkelt a Volgán s előbb a Don–Donyec-vidéki Levédiában, majd a Dnyeper–Dnyeszter-vidéki Etelközben telepedett meg (a 850-es években). Itt már két nagy birodalom uralkodó elitje is számon tartotta őket: az óriási területeket meghódító arabok és az egykori Római birodalom keleti feléből létrejött Bizánc. E hatalmak éberren figyelték, milyen változások mennek végbe a nomád népek lakta

pusztákon, a kelet-európai és az ázsiai steppén. Ennek a földrajzi övezetnek lettek ugyanis lakói a nyugatra húzódó magyarok is, akik hamarosan katonailag aktív tagjaivá váltak az itteni népközösségeknek.

Az eurázsiai népek jelentős részével kereskedelmi kapcsolatot fenntartó arabok nem csupán közvetlen szomszédjaik állapotáról hagytak ránk e korból értékes tudósításokat, hanem azoknak a távoli területeknek a lakóiról is, ahová kereskedők és hittérítők eljutottak. Így jött létre az első arab nyelvű tudósítás a magyarokról is. Dzsajháni, a kiváló buharai tudós és államférfi 920 körül írta a mai Üzbegisztánban lévő városban hatalmas művét, felhasználván a különböző területekről származó írott és szóbeli információkat. E történeti szempontból rendkívül értékes mű azonban nem maradt ránk eredeti formájában. Egyes részeit azonban több későbbi forrás is megőrizte. A magyarokról szóló leírást legbővebben az arab Ibn Ruszta 930 körül készült munkája és a perzsa Gardízi 1050 és 1053 közt írott műve őrizte meg. A Dzsajhánitól átvett szövegük szinte teljesen azonos. Íme e tudósítás lényegesebb részletei, Czeglédy Károly fordításában:

„A magyarok pedig a türkök egyik fajtája.

Főnökük 20 000 lovassal vonul (lovagol ki).

Főnökük neve K.nde [Künde vagy Kende].

Ez azonban csak névleges címe királyuknak, minthogy azt az embert, aki királyként uralkodik fölöttük, Dzs.la-nak [Dzsila vagy Dzsula, Gyula] hívják. Minden magyar a Dzsila nevű főnökük parancsait követi a háború dolgában, a védelemben és más ügyekben.

Sátraik [boltozatos jurtjaik] vannak, és együtt vonulnak a sarjadó fűvel és a zöld vegetációval...Országuk kiterjedt, hossza és szélessége száz-száz farszakh. [Egy farszakh 6 km.] ... Amikor eljönnek a téli napok, mindegyikőjük ahhoz a folyóhoz húzódik, amelyikhez éppen közelebb van. Ott marad télire és halászik. A téli tartózkodás ott alkalmasabb számukra...

A magyarok országa bővelkedik fákbán és vizekben. Talaja nedves. Sok szántóföldjük van. A magyarok tűzimádók.”

E rövid részlet tömören, mégis pontosan jellemzi a magyarok életmódját. Nomád, legelőváltó gazdálkodást folytatnak, a telet az állandó, víz közeli téli szállásaikon töltik, amelyet szélvédett helyen jelölnek ki. Az a megjegyzés is nomád voltukra utal, hogy a magyarok a türkök egyik fajtája. Ekkoriban ugyanis e térség steppei állattartóinak zöme a török nyelv valamelyik változatát beszélte, kivéve az iráni nyelvű alánokat és a mi finnugor eredetű őseinket. Érdekes viszont, hogy ugyanakkor az arab szerző megemlíti, hogy a magyaroknak sok szántóföldjük van. Ez alighanem úgy értelmezhető, hogy a többi nomádhoz képest volt sok szántójuk. Ebben az időben ugyanis a Fekete-tengertől és a Kaukázustól északabbra fekvő területeken régészetiileg is jól észlelhető megletelepedési folyamat játszódott le, amelynek részesei voltak a mi elődeink is.

A szövegrészből megtudhatjuk, hogy a magyaroknak két főnökük van, a kende és a gyula. Az előbbi a magasabb rangú, ám ő nem vesz részt az ügyek gyakorlati intézésében, ez a gyula tiszte, aki a hadak vezére is. A mű másik részében azt is közli a szerző, hogy ugyanilyen kettős fejedelemség van a kazároknál is, tehát a magyar fejedelmi rendszer kazár eredetű. Az ugyanitt említett húsz-ezer lovas igen tekintélyes haderő volt ebben az időben. A kutatók közül többen vitatják is helyénvalóságát.

A szerző az etelközi magyarokat tűzimádóknak nevezi, ami annyit jelent itt, hogy nem voltak mohamedánok. Azt is tudjuk azonban, hogy Dzsajháni bővebb-

ben is jellemezte a magyarok vallását. Művének ezt a részét azonban idézett két átírója nem tartotta érdemesnek megörökíteni. Egy 11. századi, Andalúziában alkotó mór geográfus, al-Bakrí szintén felhasználta Dzsajháni szövegét, többek között a magyarok vallására vonatkozó bővebb tudósítását is. Ennek szövege így hangzik Zimonyi István fordításában: „Ők egy olyan nép, amelynek a Magasságos Istenen kívül nincs más istensége. Az Ég Urában hisznek, és ő az egyetlen Hatalmasság. Kerülik a disznóhúsevést és (felajánlást tesznek) áldozatokat mutatnak be.”

Ebből világosan kitűnik, hogy a magyarság ekkor már egyistenhívő volt. A kora középkori nomád államokban (a hunoknál, türköknél, kazároknál, avaroknál, mongoloknál) a sámánhit legmagasabb rendű változata volt ez, amikor létrejött a sámánok olyan csoportja (kategóriája), amelyik csak az uralkodót, a legfőbb istenségnek, az Ég Urának (Tengrinek) a földi helytartóját szolgálta és az ő udvarában tartózkodott. Így próbálták ezek az államok a sámánizmust államvallássá alakítani, ami azonban végül is nem vezetett végül is eredményre, és a nomád államok népei is valamelyik világvalláshoz csatlakoztak. Így volt ez tehát a magyaroknál is, akiknek még keleten kialakult első államuk, de később ők is a kereszténység híveivé szegődtek.

Most térjünk még vissza Dzsajháni szövegéhez. Miután elmondja, hogy a magyarok meg-megrohanják a szlávokat, s foglyaikat Kercsben a bizánciaknak adják el rabszolgának, majd a kapott pénzen bizánci brokátot, szőnyeget és egyéb árukat vásárolnak, így folytatja leírását: „a magyarok szemrevaló és szép külsejű emberek, nagy testűek, vagyonosak és szembetűnően gazdagok, amit kereskedelmüknek köszönhetnek. Ruhájuk brokátból készült. Fegyvereik ezüsttel vannak kiverve és gyönggyel berakottak.” Nyilvánvaló, hogy e pompa és gazdagság csak az uralkodó elit és a zsákmányszerzésben részt vevő fegyveres kíséret tagjaira volt jellemző. A bokharai tudós figyelme emellett kiterjedt még a magyarok népszokásaira is. Mint írja, „leánykérés alkalmával náluk az a szokás, hogy amikor a leányt megkéri, vételárat visznek a leány gazdagságával arányban, több vagy kevesebb állatot. Amikor a vételár meghatározására összeülnek, a leány atyja a vőlegény atyját saját házába viszi és mindent összegyűjt, amiye csak van coboly-, hermelin-, mókus-, nyestprémből és rókamálból, a brokát ruhahuzatokkal és mindenféle bőrrel egyetemben, tíz bőrruhára valót. Mindezt egy szőnyegbe göngyölíti és a vőlegény atyjának lovára kötözi, majd hazaküldi őt. Akkor az mindent elküld neki [a leány atyjának], amire csak szükség van az előre megállapított vételárhoz: állatot, pénzt, ingóságot – és akkor hazaviszik a leányt.”

A régi nomád népek körében általános volt ez a „leányvásár”, amikor a vőlegény (=vevő legény) családja vagyontárgyakkal fizetett a menyasszonyért (=menyét asszonyért, azaz menyétprémért vett asszonyért). Ezt a vételárat nevezték kalimnak.

Az etelközi magyarság közeli szomszédságba került a Bizánci birodalommal, amelynek birtokában volt ekkoriban a Fekete-tenger északi partvidéke és a Krím félsziget is. A bizánci udvar érthetően érdeklődéssel figyelte a határai közelében feltűnt új népességet, igyekezett kipuhatolni nem csupán állapotát, haderejét, hanem történelmét is. Nem kisebb méltóság, mint Bölcs Leó bizánci császár (886–912) foglalta írásba a magyarokról való legfontosabb tudnivalókat a 904 után írt *Hadítaktika* című művében. A szerző a magyarokat türk néven ismerte, s nyilvánvalóan ezért vette át a 6. század végén vagy a 7. század elején készült, ún. Mavrikiosz-féle Taktika leírását, amely a 6. századi ázsiai türkökről íródott.

Ugyanakkor azonban felhasználta a biztosan magyarokra vonatkozó értesüléseit is, hiszen az etelközi magyarokkal közvetlen kapcsolatai is voltak. A Duna mellett lakó bolgárok (magyar nevük nándor volt) és a bizánciak között ugyanis kereskedelmi háború ütött ki, amelyben a bolgárok vereséget mértek a bizánciakra. Mivel a bizánci hadsereg jelentős része ekkor az arabokkal harcolt a birodalom keleti határán, Bölcs Leó Nikétasz Szklérosz személyében követet küldött a magyarokhoz, hogy ajándékokkal és ígéretekkel vegye rá őket, támadják meg a bolgárokat. Egy másik korabeli bizánci forrásból, György barát krónikájának folytatásából tudjuk, hogy a követ a két magyar fejedelemmel, név szerint Árpáddal és Kurszánnal tárgyalt, akik ráálltak az egyezsége. Miután a görög hajóhad átszállította seregüket az Al-Duna jobb partjára, több ütközetben is legyőzték a bolgár fejedelem, Simeon hadát, aki alig tudott előlük Szilisztra várába menekülni. Történt mindez 894-ben, egy esztendővel a honfoglalás előtt.

Bölcs Leó tehát a magyarok seregét, fegyverzetét és hadi taktikáját ismertette, s ugyancsak dicsérte katonai erőnyeiket. Mint írja, „a szkíta népeknek tehát, mondhatni egyforma életmódjuk és szervezetük van: sok fő alatt állnak, és a dolgokkal szemben közönyösek; általában nomád életet élnek. Csupán a bolgárok és kívülük még a türkök népe fordít gondot hadirendre, mely hasonló náluk, s így a többi szkíta népnél nagyobb erővel vívják a közelharcokat, és egy főnek az uralma alatt állnak.... Fegyverzetük kard, bőrpáncél, íj és kopja, s így a harcokban kétféle fegyvert visel, vállukon kopját hordanak, kezükben íjat tartanak, s amint a szükség megkívánja, hol az egyiket, hol a másikat használják. Üldözés közben azonban inkább íjokkal szerzik meg az előnyt...

Sok gondot fordítanak rá, hogy gyakorolják magukat a lóhátról való nyilazásban is.

Követi őket nagy csapat ló, mén és kanca is, részint táplálékul és tejivás végett, részint pedig sokaság látszatának keltése végett.”

Itt talán meg kell jegyeznünk, hogy a magyar harcosok nyilvánvalóan nem csak a friss lótejett itták, hanem erjesztettek belőle savanykás ízű, kis alkoholtartalmú kumiszt is, ami szinte minden nomád nép kedvenc itala volt. Egészen biztosan így volt ez annak ellenére is, hogy egyik egyetemünkön az egyik jelölt doktori fokozatot nyert azzal a „felfedezésével”, hogy a magyarok nem ittak kumiszt. Világos, hogy ebben az esetben nem csupán a fiatal kutató nem volt kelően jártas az egykori nomádok szokásaiban, hanem tanárai sem.

„Jobbak a távolharcban, a lesben állásban, az ellenség bekerítésében, a színlelt meghátrálásban és visszafordulásban és a szétszóródó harci alakulatokban lelik kedvüket.”

Ezt követően olyan eseteket, helyzeteket sorol fel a császár, amelyek a magyar hadakat hátrányosan érintik, mint például a legelő hiánya, a nedves, vizes talaj, az ellenség éjjeli támadása. Továbbá érzékeny veszteséget okoz nekik a hadrendben támadó gyalogság, a kézitusa és a tömör falat alkotó lovasság. Igen figyelemre méltó megjegyzést fűz mindehhez a császár a magyarok erkölcsi állhatatosságáról: „Erősen kedvüket szegi az is, ha egyesek közülük átszöknek a rómaiakhoz. Jól tudják ugyanis, hogy népük állhatatlan természetű, és hogy haszonlesők és sok törzsből tevődtek össze, s hogy éppen ezért nincsenek tekintettel a rokonokra és az egymás közti egyetértésre.

Mert ha csak egynéhányan is megkezdik a szökést, részünkről szíves fogadtatásban részesülnek, egész tömeg követi azokat; ezért is neheztelnek annyira azokra, akik elpártolnak tőlük.”

A szökésre, árulásra való hajlandóságot tehát Bölcs Leó a magyarok sokféle származásával magyarázza. Azt hiszem, itt elsősorban a magyarokhoz csak ekkoriban csatlakozott, a kazár uraik ellen fellázadt kabarokra gondolhatott a szerző, hiszen ha jól meggondoljuk, minden nomád nép etnikailag eléggé tarka lehetett.

Bölcs Leótól a 905-ben született s Bíborbanszületett Konstantin néven uralkodó (913–959) fia örökölte az irodalom iránti vonzódást. 948 és 952 között írta híres munkáját, amelyet az utókor *A birodalom kormányzása* címen tart számon. A művet fia, a későbbi II. Romanosz számára állította össze. Kétségtelen, hogy ez a honfoglaló magyarság történetének legbecselesebb forrása. Szerzője a bizánci levéltárban őrzött írott tudósítások mellett felhasználta bizánci udvarban megfordult magyar főemberek elbeszélését és a magyarokat jól ismerő bizánci követek jelentéseit is. A császár széles látóköre magába foglalta mindazokat a területeket és népeket, ahol őseink megfordultak ebben a korban. Bíborbanszületett Konstantin művét gazdagon kamatoztatta a magyar történettudomány, értelmezését azok a viták is elősegítették, amelyek mára sem jutottak nyugvópontra.

Magyar szempontból a mű 38–40. fejezete a legfontosabb, amelyekben a császár a magyarság akkori történetének teljességét áttekinti, sokszor kiegészíti a más forrásból már ismert eseményeket. Így például szinte élettől tölti meg Dzsajháni említett tudósítását a kazár és magyar fejedelemség hasonlóságáról. A magyarokat a bizánci hagyományoknak megfelelően ő is türköknek nevezi.

„A türkök népe régen Kazáriához közel szerzett magának lakóhelyet, azon a helyen, amelyet első vajdájuk nevével Levédiának neveznek, amely vajdát tulajdonneven Levedinek, méltóságánál fogva pedig, miként az utána való többit is, vajdának hívták...

Együtt laktak a kazárokkal három esztendeig, s minden háborújukban együtt harcoltak a kazárokkal. Kazária fejedelme, a kagán, vitézségükért és szövetségükért nemes kazár nőt adott feleségül a türkök első vajdájának, akit Levedinek neveztek, vitézségének nagy híre és nemzetsége fénye miatt, hogy tőle gyermeket szüljön, de a sors úgy akarta, hogy az a Levedi nem nemzett azzal a kazár nővel gyermeket.”

Ezt követően a császár leírja, hogy a besenyőkkel vívott háborút követően Levedi népével nyugatra, Etelközbe költözött, s itt újból visszatér a kagán ajánlatára, ám itt már Levedi elhárítja az ajánlatot s maga helyett Álmost ajánlja, akinek fia is van, Árpád. Világos, hogy Levedi azért mond le a megtiszteltetésről, mert nincs utóda. A kazár kagán nem akart olyan szövetséges magyar fejedelmet, akinek nincs utódja, s így a szövetség jövője sem biztos. Ezért választotta Álmos nemzetségét, s így lett még Etelközben Árpád a főfejedelelem.

A honfoglalás történetének fontos mozzanatát is Konstantintól ismerjük. Más forrásokból nemcsak azt tudjuk, hogy a magyarok Bölcs Leó szövetségében legyőzték a bolgárokat, hanem azt is, hogy a 894-es esztendőben a magyarok még Pannóniába is vezettek egy meglehetősen véres hadjáratot. Egy évben a két háború alighanem azzal magyarázható, hogy a magyar fejedelmek így pacifikálták a Kárpát-medencét, amelyet birtokba akartak venni. Mégpedig azért, mert a harcias nomád besenyők, akik ellen évente harcra indultak korábban a kazárok szövetségében a magyarok is, Volgán túli hazájukban vereséget szenvedtek a torkoktól (úzóktól), majd átkeltek a Volgán (valószínűleg 893–94 telén) és megjelentek az etelközi magyarok keleti határain. Új, jól védhető, biztonságosabb hazára volt tehát szükség. A magyar fejedelmek el is tervezték a Kárpátok karéjába zárt terü-

let megszerzését. 895 tavaszán az Árpád vezette főszereg meg is indult a Dnyeszter völgyében északra, átkelt a Vereckei-hágón, s nyomukban haladt a népesség, holmijukkal megrakott szekereken, málházott teherhordó állatokkal, csordákkal, nyájakkal, ménesekkel, végeláthatatlan hosszú sorban. Az ekkor történt eseményről így számol be a császár: „Miután azonban Simeon újból kibékült a rómaiak császárával és biztonságban érezte magát, a besenyőkhöz küldött és meg egyezett velük, hogy leverik és megsemmisítik a türköket. És amikor a türkök hadjáratra mentek, a besenyők Simeonnal a türkök ellen jöttek, családjaikat teljesen megsemmisítették és a földjük őrzésére hátrahagyott türköket gonoszul kiűzték onnét. Miután pedig a türkök visszatértek, és földjüket ilyen pusztán és feldúlva találták, letelepedtek arra a földre, melyen ma is laknak...”

A vonuló népességet és az utóvédet – a főszereg távollétében – valóban iszonyú csapás érte. Bizonyára sokan nem követhették Verecke felé Árpád hadait, hanem az erdélyi szorosokon és hágókon át fejvesztve Erdélybe menekültek. Alighanem ezt őrizte meg a magyar krónikás hagyomány, amikor arról tudósít, hogy a honfoglalók asszonyaikat Erdélybe telepítették. Történészek is hitték a császár azon állítását, hogy a bolgárok és besenyők kiirtották a magyarok család-jait. Ezt a hitet öntötte művészi formába Illyés Gyula *Árpád* című versében:

*Alig volt nő. Alig egy csacsogó száj.
A bosszúállás nem kegyelmezett.
Vének se voltak. Minden elveszett,
mi összetartott: bíró, jós, pap, oltár.*

*Egy csapat özvegy férfi s egy sereg
árva síheder, ez volt a magyarság?
Ez asszonyát siratta, az az anyját.
Így érték el a legfelső hegyet.*

Ma is vannak még kutatók, akik hisznek a császárnak. Pedig e hitet az ember-tani kutatás már régen romba döntötte. A honfoglalóink sírjaiban lelt női csont-vázak ugyanis ugyanahhoz az embertani típushoz tartoznak, mint a férfiaké. Ez nem így lenne, ha nem jöttek volna a férfiakkal nők is a Kárpátok övezte új ha-zába. Akkor a férfiak csak a helyi népességből kereshettek volna asszonyokat maguknak.

Az említett súlyos veszteség mértéke azonban bizonyára helytálló. Bizonyoság erre a magyarok rossz emlékezete a besenyőkről. A császár szerint „ugyanis amikor egyszer Gábiel klérikust a császár parancsából elküldték a türkökhöz, és az azt mondta, hogy: »A császár üzeni: menjetek el és úzzétek ki a besenyőket lakóhelyükről, és telepedjete le ti ott (hiszen korábban is ti laktatok ott), hogy közel legyetek császári felségünkhöz, és amikor csak akarom, küldök hozzátok, és hamar megtalálalak benneteket«, a türkök összes fejei egyhangúlag felkiáltottak, hogy: »Mi nem kezdünk ki a besenyőkkel; mert nem bírunk velük harcolni, minthogy nagy ország az, nagyszámú nép és gonosz fickók; többé ilyen beszédet ne mondj nekünk, mert nem kedvünkre való az.«”

A magyaroknak az akkori Európába való megtelepedését hírük több évtizeddel megelőzte. Az első hitelesnek tekintett tudósítás szerint 836–838 körül magyar csapatok jelennek meg az Al-Dunánál, 862-ben vezetik első kalandozó hadjárataikat a Frank birodalomba, 881-ben pedig Bécs alatt harcolnak. Meg is jelen-

nek az európai latin nyelvű forrásokban, amelyek nem valami hízelgő képet rajzolnak róluk. Nem csoda, hiszen általában a különböző katonai konfliktusokban vesznek részt, valamelyik küzdő fél oldalán. Természetesen fizetségért és zsákmányért. Vonulásuk útját pusztítás és szenvedés jelöli. Sokan Isten büntetését vélik bennük, csakúgy, mint korábban a hunokban és az avarokban. Gyorsan mozgó lovas csapataik általában váratlanul tűnnek fel, keleti vadságuk és kegyetlenségük hamarosan utat talál az európai folklórba. Egyszóval: megjelenésük a korabeli Európában mesze nem arat osztatlan sikert. Nevük és tetteik – jó nagyra felfújva – megjelennek a kolostori évkönyvek lapjain. Ezek a források fontos dokumentumok történelmünkről, még ha majdnem mindig egyoldalúak is. Igen, mert csak a magyarok hadi tetteiről, pusztításairól adnak hírt. Alkotóik nem ismerték – és nem is ismerhették – a magyar népesség egészének életét. Ezek megvilágítása a belső forrásoktól lenne elvárható, ám azok a 10. században még nem voltak nálunk.

A nyugati kolostori évkönyvek közt történeti értékét tekintve előkelő helyet foglalnak el Regino feljegyzései, aki a lotharingiai prümi kolostor apátja volt. Ő a 889. évre keltezi a magyarok megjelenését, s hosszú ideig hitelt is adtak keltezésének. Sokan azért, mert azt gondolták, ezek az évkönyvek úgy készültek, hogy minden évben bejegyezték az akkor történt eseményeket. Ez azonban nem így történt, hosszú évekig nem „vezették” e bejegyzéseket, majd emlékezetből írták be a történeteket, ritkán pontosan. Regino a magyarokra vonatkozó ismereteit a 889-es esztendő alá csoportosította.

„Az Úr születésének 889. évében a magyarok igen vad és minden szörnyetegnél kegyetlenebb népe, amelyről azelőtti nemzedékek azért nem hallottak, mivel nevük sem volt, szkíta tartományokból és ama mocsarak közül jött elő, amelyeket a Thanais kiáradásával mérhetetlenül kiterjesztett. De mielőtt e népnek kegyetlen tetteit tollunkkal végigkísérnénk, nem látszik feleslegesnek, ha Szkítia fekvéséről és a szkíták életmódjáról egyet-mást megemlítsünk, követve a történetírók elbeszélését.”

Később megemlíti a besenyő–magyar háborút, a magyarok új hazába való átköltözését, majd így folytatja: „És először a pannonok és az avarok pusztaságait barangolták be, vadászattal és halászattal keresvén meg mindennapi élelmüket, majd a karantánok, morvák és bolgárok határait rohanják meg gyakori ellenséges becsapásokkal; karddal csak keveseket, de sok ezreket ölnek meg nyilaikkal, melyeket olyan ügyesen lőnek ki szaru-íjaikról, hogy lövéseik ellen alig lehet védekezni...”

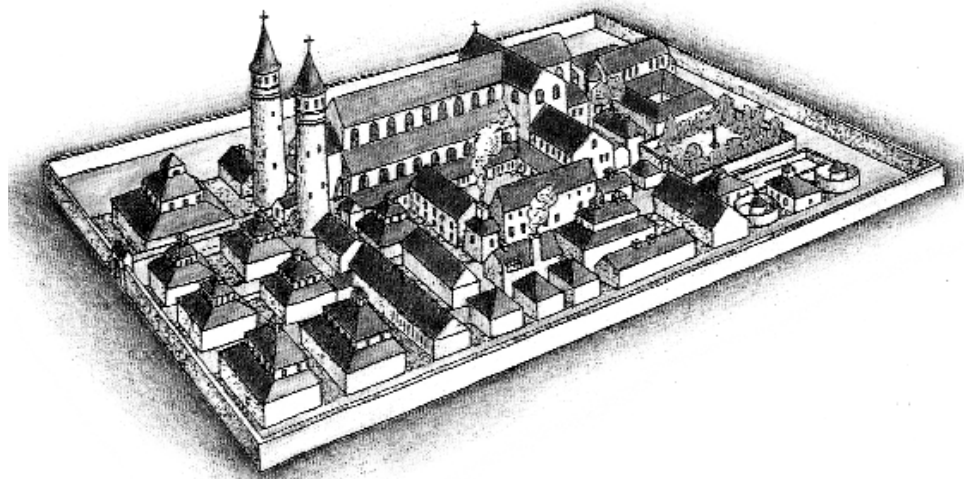
Ez ocsmány népnek a vadsága tehát nem csupán az említett vidékeket, hanem legnagyobb részt Itália országát is elpusztította.

Az Úr testet öltésének 901. esztendejében, a magyarok népe, betörve a longobardok határait, mindent legyilkol, tűzbe borít és kegyetlenül kirabol. Amikor a föld lakosai egybegyűlve megkíséreltek ellenállni vadságuknak és állati dühüknek, megszámlálhatatlan népsokaság pusztult el nyíllövéseiktől, és sok püspököt és grófot gyilkoltak le.”

Nyugat-Európában az írástudók révén már ekkor kialakul az elképzelés, hogy a magyarok a hunoktól származnak. Ennek a tévhitnek alapjául szolgálhatott mindkét nép keleti eredete, hasonló nomád életmódja és mentalitása, de a magyarok latin *Hungarus* neve is, amelynek első szótágában a hunok népnevét látják. (Ez az elképzelés elterjed majd a 13. század végén Magyarországon is, és Kézai Simon krónikájában megalkotja a hazai „hun történetet”. Jóllehet a hon-

foglaló magyaroknak nem volt „hun hagyománya”, hiszen a két népet mintegy négy és fél évszázad választja el egymástól a Kárpát-medencében és a kelet-európai steppéken is.)

A hunok utódainak tekintett magyarokra ezt követően az európai auktorok rávetítették az egykori hunok írásban fennmaradt jellemvonásait is. Leginkább Ammianus Marcellinus műveiből szedezgették ki e remek csemegéket. Jóllehet, a könyvét 393–395-ben befejező szerző életében egyetlen hunt sem látott, fantasztikus hun jellemrajzát az embervért ivó és az ember szívét befaló, mindig lovon ülő, satnya lábaikon járni is alig tudó hunokról különböző ósdi leírásokból tákolta össze. Ebből a remekműből állígtattak össze Európában torzképeket az egész középkoron át. (Nálunk csak egy vadhiedelem honosodott meg: őseink nyereg alatt puhított húst ettek. Kár, hogy a hívők közül senki nem próbálta ki, hogy a nyereg alól kivett, penetránsan büzlő hús minden náció számára egyformán tökéletesen ehetetlen, s ez alól a hunok sem képeznek kivételt. Néprajzosaink e tévhitet „tudományosan” igyekeztek cáfolni állítván, hogy a római szerző a ló sebet gyógyító húsdarab szerepét értette félre. De hát ennek a szerzőnek a hunokról fogalma se volt, a hunoknak meg a magyarokhoz nem volt semmi közük.)

Sankt Gallen kolostora a 10. században. (Makett)

A nyugati kalandozó hadjáratok leírásai közül érdekességével és művelődéstörténeti tanulságaival kiemelkedik a svájci Sankt Gallen kolostorának magyarokkal kapcsolatos története. 926 tavaszán érkezett egy magyar kalandozó csapat a kolostorhoz. Az ostrom és a bevonulásuk történetét csak jó száz évvel később írta meg IV. Ekkehard az idősebb barátok elbeszélése alapján.

Mikor a harcosok bevonultak a kolostorban, a barátok már mind elmenekültek, kivéve az együgyű Heribaldot, aki egyedül várta az ellenséget. A felfegyverzett legények furcsán néztek rá, „ám a tisztek megparancsolják gyilkolásra kész embereiknek, hogy ne használják fegyvereiket és tolmácsok segítségével kifagatják őt. Amikor észreveszik, hogy félkegyelmű szörnyszülöttel van dolguk, mindnyájan nevetnek rajta és megkímélik életét.” Kettőn felmásznak a haranglábra, de mindkettő lezuhan onnét és szörnnyethal. Testüket két ajtószárny közt égetik el, miközben többen élesztik a tüzet.

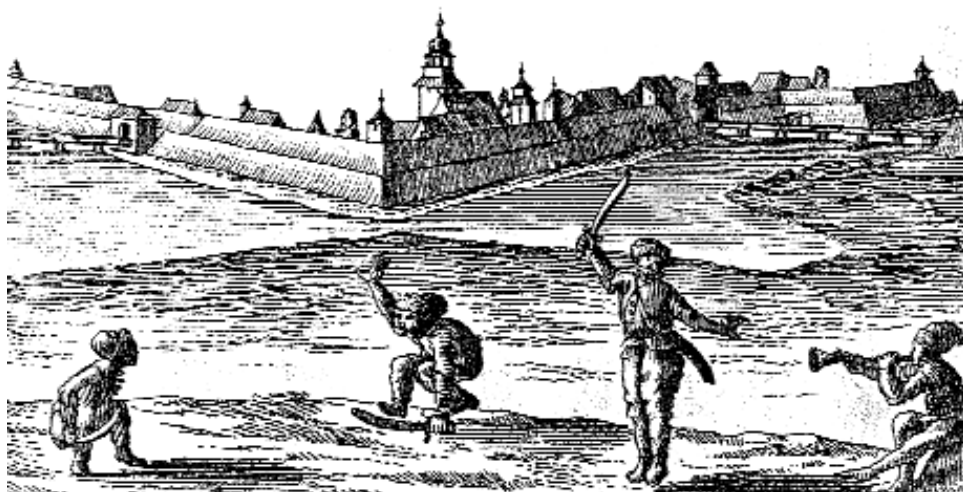

A kolostor és környéke a magyar ostrom idején. (15. század)

E leírás alapján néhány régész úgy vélte, hogy egykor a honfoglalók is esetenként elhamvasztották halottaikat. Itt azonban egészen másra gondolhatunk. A honfoglalók hite szerint ugyanis az embernek két lelke van: a mellüregben lakozó testlélek, amely a test halálakor szintén elenyészik, valamint a fejben lakozó árnyéklélek, amely az ember halála után egy ideig még tovább él az élők között. Több eurázsiai népnél, így például a mongoloknál a középkorban megfigyelték, hogy ha valaki a távolban hal meg, s testét nem tudják hazavinni, levágják a fejét (amelyben az árnyéklélek van), azt viszik haza, és a hagyomány diktálta végtisztességet megadva ott eltemetik. Valószínűleg a magyarok is e célból égették el szerencsétlenül járt társaik testét. Úgy vélhették, hogy a tűz szikráinak képében távozik majd társaik árnyéklelke s így tér majd haza övéikhez, akik majd eltemetik. (Fontos tudnunk, hogy a magyar néphitben a táltosok árnyéklelke tűz vagy láng alakjában is megjelenhet.) Honfoglalás kori temetőinkben – bár nem nagy számmal – ismerünk csontvázat nem tartalmazó jelképes sírokat. A halottakat azonban a kalandozók általában nem égették el, több honfoglalás kori magyar sírt ismerünk Nyugat-Európában.

A másik érdekes része e leírásnak a kolostor borától megittasult legények mulatozása. Itt azt olvashatjuk, hogy „néhányan fegyverrel is összezsapva bemutatták mennyire járatosak a hadi tudományban”.

Nyilvánvaló, hogy itt a régi kardtáncról lehet szó, amelynek számos régi emléke maradt fenn. Históriais énekében Temesvári István örökítette meg a kenyérmezei csata (1479) után a győzelemittas magyar harcosok által bemutatott kard-

Kardtáncot járó hajdúk. Mögöttük Korpona vára.(1686)

táncot. Egy 17. századi metszeten a Korpona vára előtt kardtáncot járó hajdúk láthatók. A kardtánc emlékét nálunk máig őrzi a botoló.

Mára az is világossá vált, hogy a kalandozókhöz nem egyformán viszonyultak Európa népei. Kristó Gyula vetette fel korábban, hogy a hadjáratok nem csupán tavasszal vagy nyáron indultak, hanem télen is. Magam úgy vélem, hogy ez utóbbiak nem az Alföldről indultak, mint Kristó vélte, hanem valahonnan külföldről, például Bajorországból, ahol télen a harcosokat a helyiek látták el étellel, lovaikat pedig takarmánnyal.

■ A FORRÁSOKRÓL

A szövegben idézett források lelőhelyei: Györffy György (szerk.): *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Bp., 1975; Zimonyi István: *Egy új muszlim forrás a Kárpát-medencében élő magyarokról*. In: *Nomád népvándorlások – magyar honfoglalás*. Szerk. Felföldi Szabolcs – Sinkovics Balázs. Bp., 2001. 89–96. (Magyar Őstörténeti Könyvtár, 15.)

Az arab szövegeket Czeglédy Károly és Zimonyi István, a görög nyelvűeket Moravcsik Gyula, a latin nyelvűeket Horváth János fordította.